

Kiss Roland

Irán aszimmetrikus tengeri hadviselése

Bár napjainkban a világpolitika és világsajtó igen sokat foglalkozik Irán nyugtalanságot keltő atomprogramjával, valójában felettébb kicsi a valószínűsége, hogy Teherán nukleáris fegyvereket vetne be Izrael vagy bárki más ellen. Ez ugyanis saját pusztulását is jelentené. A jelen írás ezért azt mutatja be, hogy mi lehet(ne) egy lehetséges konfliktus legvalószínűbb formája a perzsa állam és a nyugati hatalmak között. Abból indul ki, hogy Irán – korlátozva a tengeri olajszállítást – komoly csapást mérhetne a világgazdaságra és ezzel a nyugati államokra is.

A tankerháború

Ahhoz, hogy a mai helyzetet megértsük, kicsit vissza kell nyúlnunk az időben, hogy megismerjük az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés gyökereit és fejlődését. Az iraki–iráni háború (1980–1988) szárazföldi harcainak már a legelején megkezdte a másik fél olajipara és tankhajói elleni támadásokat. A sahtól megörökölt Iráni Haditengerészet elég erős volt ahhoz, hogy ellenfelét már a háború elején beszorítsa a kikötőkbe, ugyanakkor maga is súlyos gondokkal küzdött. Az iszlám forradalom után nem tudott pótalkatrészeket beszerezni technikai eszközeihez, így azok fokozatosan tönkrementek, amihez nagyban hozzájárult a tapasztalatlan és képzetlen legénység is.

1985-ben felállították az Iráni Forradalmi Gárda haditengerészeti szárnyát, amely gyakorlatilag bárkit felvett soraiba: az olyan egyszerű eszközök, mint a felfegyverzett motorcsónakok és víziaknák nem igényeltek komolyabb tengerészeti képzettséget. Irán kínai gyártmányú, hajó elleni rakétákat is beszerzett. Ezen eszközök nagy előnye, hogy olcsók, és megfelelő harceljárásokkal alkalmasak még a hadihajók elleni harcra is, de

főleg a védtelen kereskedelmi hajókkal szemben vethetők be. Iránnak óriási földrajzi előnyt jelent, hogy partvonala végigér a Perzsa-öböl teljes hosszában: a tengeren érkező olajnak át kell haladnia a Hormuzi-szoroson, csakúgy, mint az öbölbe tartó, áruval megrakott hajóknak, köztük az Iraknak szánt fegyverszállítmányoknak is. Ezért Irán, amely könnyedén ellenőrizhette a szorost, annak közelébe és északra a frissen elfoglalt al-Faw-félszigetre telepítette hajók elleni rakétáit, ahonnan elérhették a kuvaiti kikötőket is. A Perzsa-öböl vize átlagosan elég sekély, így nagyobb egységek számára csak néhány használható útvonal van, ezeket viszont Irán elaknásította. A szorostól nyugatra levő kis szigeteken állomásoztatta gyorsnaszádjait és motorcsónakjait, amelyek éjszakánként tömeges támadásokat indítottak a kereskedelmi hajóforgalom ellen. Ezekkel a módszerekkel a perzsa állam haditengerészeti erői jelentős károkat okoztak és több hajót elsüllyesztettek, ám nem csak iraki hajókat támadták meg. Ennek leginkább az volt az oka, hogy Szaddám a háború későbbi szakaszában a gazdag arab államok hajóit használta az olajszállítására. A semleges hajók elleni iráni támadások (de

persze iraki támadások is) az olajellátást is veszélyeztették, ez pedig a nagyhatalmak rosszállását és fokozott figyelmét váltotta ki.

Az események a gazdag arab államokban is aggodalomra adtak okot, mivel többségük támogatta Irakot, és az ő gazdaságuk is az olajexporttól függött. Kuvait – amely az iraki olaj döntő többségét szállította – nem rendelkezett számottevő haditengerészeti erővel, ezért partnert keresett hajói megvédelmére. Tapogatóztak a szovjeteknél is, végül azonban az Egyesült Államok vállalta mind a 11 kuvaiti tankhajó átlobogozását és védelmét, s ezzel 1987-ben kezdetét vette az Earnest Will-hadművelet. Az amerikai konvojba rendezték a tankereket és védőkíséretet adtak nekik; ez elegendő volt ahhoz, hogy elkerüljék az irániak nyílt támadásait, de az aknák még mindig komoly veszélyt jelentettek, mivel az amerikai aknamentesítő képességek igen szerények voltak. Ez részben úgy oldódott meg, hogy az európai NATO-szövetségeseket is bevonták a konfliktusba, hiszen az ő kereskedelmi hajóikat is egyre gyakrabban érte iráni támadás. Az év folyamán az amerikaiak jelentős katonai erőt vonultattak fel a Perzsa-öbölben; bevetették a különleges erőket is, akik az öböl északi részén levő uszálybázisaikról kiindulva gyorsnaszádjakkal és helikopterekkel hatékony választ adtak az iráni akciókra. A perzsa állam nem hagyott fel a támadásokkal, folytatta többek között az aknásítást is, és rakétatámadásokat indított a Kuvaitváros kikötője és az ott horgonyzó hajók ellen. Erre válaszul az Egyesült Államok elfogta az Iran Ajr aknarakóhajót, és felszíni egységeivel elpusztított egy, a Forradalmi Gárda által vezetési pontnak és bázisnak használt fúrótornyot. Ezek az akciók nagyobb körültekintésre bírták ugyan az iráni reguláris haditengerészetet, de a gárda folytatta a támadásokat és az aknásítást. Ennek lett a következménye, hogy 1988 áprilisában az

amerikai USS Samuel B. Roberts fregatt aknára futott és súlyosan megsérült. Megtorlásul 1988. április 18-án az Egyesült Államok elindította a Praying Mantis-hadműveletet, és elpusztított két, a gárda által használt fúrótornyot, majd az iráni ellentámadások miatt folytatta a harcot, és a nap végére az irániak több motorcsónakját, gyorsnaszádját, valamint az egyik legmodernebb fregattot is elsüllyesztették, testvérhajóját pedig súlyosan megrongálták. Ez olyan súlyos csapás volt az iráni haditengerészeti erőknél, hogy a háború további részében már komolyabb hadműveletet nem indítottak.

Az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés 1988-tól napjainkig

Az amerikai katonai képességek nagy benyomást tettek Iránra, s meggyőzték arról, hogy egy specializált flottát és harcmodort kell kialakítania, amellyel semlegesítheti az amerikai és a nyugati erők fölényét, mivel szemtől szembeni harcban nincs esélyük. Bár a tankerháborúban komoly sikereket nem értek el, Irán mégis folytatta az aszimmetrikus tengeri hadviselésre való felkészülést, és haditengerészeti erőit teljes egészében annak rendelte alá.

A perzsa állam belátta, hogy harceljárások fejlesztésén túl a személyi állomány képzettségét és a technikai eszközök színvonalát is növelnie kell. Legfőbb fegyverszállítói Oroszország, Kína és Észak-Korea volt, a beszerzett eszközöket pedig Irán részben lemásolta és gyártásba vette, de beindított saját fegyverprogramokat is. A legfontosabb eszközök közé a hajó elleni rakéták tartoznak, amelyek főleg kínai típusok és azok iráni másolatai. Ezeket alkalmazzák önjáró indítójárművekről a partról, és a gyorsnaszádokat is felszerelték velük. Ezek a modern rakéták jelentik ma a legnagyobb veszélyforrást.

A gyorsnaszádok nagy előnye, hogy olcsók, könnyen gyárthatók, és a modern hajó elleni rakétákkal még a nagy hadihajókkal szemben is ütőképeseek.

Annak ellenére, hogy Irán rendelkezik fregattokkal és partra szállító hajókkal, sőt talán még rombolókkal is, még mindig a motorcsónakok és a gyorsnaszádok alkotják a haditengerészeti erők gerincét, főleg azért, mert egy, az amerikaiakkal vívott háborúban a nagyobb egységek valószínűleg már a konfliktus első óráiban megsemmisülnének. A gyorsnaszádok és hajó elleni rakéták mellett még mindig a víziaknak jelentik az iráni tengeri hadviselés másik fontos pillérét, úgyhogy ezen a téren is történtek fejlesztések. Emellett kialakítottak tenger alatti hadviselési képességeket is, amely három, az 1990-es években Oroszországtól vásárolt Kilo osztályú dízel-elektromos tengeralattjárón alapszik, de használnak Ghadir osztályú mini tengeralattjárókat is.

A képzettséget is javították, így napjainkra a gárda haditengerészetének állománya már minőségi kiképzésben részesül. A Kaszpi-tenger partján, Chalousban van a Tengerészeti Tudomány és Technológia Egyeteme, ahol a gárda tisztjeit és altisztjeit képzik, de a harceljárások kidolgozását és a fegyverfejlesztéseket is segítik. Amerikai és brit tengerészek a Perzsa-öbölben megfigyelték azt is, hogy az iráni állomány nagyon jól képzett és modern eszközökkel van felszerelve.

A gárda arra is számít, hogy az Egyesült Államok háború esetén még a konfliktus legelejién szétzúzná a parancsnoki és kommunikációs hálózatot. Ezért a parancsnoki rendszer decentralizált, a kerületi parancsnokoknak előre megadott utasításaik vannak, így az sem okoz zavart, ha az alsóbb szintek nem tudják tartani a kapcsolatot a parancsnokságokkal. Miután a kerületi parancsnok kiadja az utasításokat az egysé-

geknek, azok is önállóan tevékenykednek tovább. Erőiket szétszórták, így szinte minden iráni kikötőben van a gárdának kirendeltsége. A fegyverrendszerek többsége sem igényel komolyabb logisztikai háttérrel, és az, hogy többnyire civil kikötőkben állomásoznak, valamint maguk is használnak civil hajókat, megnehezíti magas járulékos veszteség nélküli megsemmisítésüket.

Amíg Irán egy part menti, rajtaütésekre specializált flottát hozott létre, amely az olyan szűk terekben hatékony, mint a Perzsa-öböl és a Hormuzi-szoros, addig a két legfőbb ellenfél, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia nagy vízi flottákkal rendelkezik az öbölben, amelyek inkább a nyílt tengeri, szemtől szembeni harcra alkalmasak. Az olyan egységek, mint az amerikai repülőgép-hordozók, cirkálók és rombolók modernek és nagy tűzerővel rendelkeznek, de a Perzsa-öbölben csak korlátozottan használhatók, ám megfelelő harceljárásokkal még így is kemény csapásokra lennének képesek. A fregattok viszont már képesek a sekély, part menti vizekben is hatékonyan tevékenykedni, a legújabb amerikai fejlesztések pedig, mint a Freedom osztályú part menti hadihajók, valamint a Virginia osztályú vadász-tengeralattjárók már kifejezetten az olyan kihívásokra adnak választ, mint amelyet Irán jelent. A nyugati parton levő gazdag arab államok viszont nem rendelkeznek komoly haditengerészeti erővel, és ha nem vonnák őket össze nyugati irányítás alá, akkor esélytelenek lennének Iránnal szemben.

Az amerikai és brit flotta mindig nagy erővel van jelen a Perzsa-öböl térségében, amit a térség stratégiai jelentősége indokol. A világ kőolajkincsének több mint 59 százaléka a Perzsa-öböl országaiban található. Ezek az országok a világon kitermelt olajnak a 31 százalékát adják. Az Egyesült Államok, Európa és Japán közel 58 százalékban részesedik a világ olajimportjából. Az Egyesült Álla-

mok és Európa olajimportjának ugyan csupán alig több mint hatoda származik a Perzsa-öböl térségéből, ez azonban így is hatalmas mennyiség. A modern világgazdaság termelés szempontjából talán legfontosabb területei, mint Kelet- és Dél-Ázsia, sokkal nagyobb mértékben van rászorulva az arab és perzsa olajra. Kína az importált olaj több mint 42 százalékát, India közel 72 százalékát, Japán pedig több mint 80 százalékát a Perzsa-öböl térségéből szerzi be. Ezekből az adatokból jól látszik, hogy az innen származó olajnak milyen meghatározó szerepe van a nyugati világban, de még inkább a kelet-ázsiai gazdaságokban, és pontosan ez az, amit Irán kijátszhat egy háború esetén. Ugyanis az olaj döntő többségét ma is hajóval szállítják, mégpedig a Hormuzi-szoroson keresztül, ez napjainkban a világon kitermelt olaj 20-25 százalékát jelenti. A szoroson – amely a legkeskenyebb pontján 55 km széles – naponta átlagosan ötven tartályhajó halad át, amelyek kiváló célpontot nyújtanak. Ha egy háború esetén Irán csak rövid időre is elzárna a szorost, akkor súlyos csapást mérhetne a világgazdaságra.

Nézzük meg, hogyan is nézne ki egy ilyen háború!

Az első lehetőség egy korlátozott háború, amely leginkább a tankerháborúhoz hasonlítana, és a harcot főleg a gárda vívná, egyedül vagy a reguláris haditengerészet és a légi erő minimális támogatásával. Így a bevett fő fegyverfajták a gyorsnaszádok, hajó elleni rakéták és aknák lennének. Ez esetben Irán a kereskedelmi hajóforgalom akadályozására és terrorizálására törekedne, illetve megkísérelné a szoros lezárását is. Egy ilyen forgatókönyv esetén mindkét fél megpróbálná a konfliktust alacsony szinten tartani, és az valószínűleg nem terjedne túl az öböl vizein.

Ennél jóval ijesztőbb lenne egy totális háború, amelyben az iszlám köztársaság már

teljes haditengerészeti és légierejét bevetné, és a Hormuzi-szoros teljes lezárására törekedne. Ilyen helyzetben már a teljes fegyver-arsenált bevetnék, és komoly károkat okozhatnának a kereskedelmi hajóforgalomnak, de a tömeges támadások még a fejlett nyugati hadihajókra is nagy veszélyt jelentenének. Erre utal a 2002-ben lefolytatott Millennium Challenge hadgyakorlat, amely egy hasonló összecsapást szimulált, s ahol a pár perces „csatában” az amerikai erők 16 hadihajója, köztük egy repülőgép-hordozó „vesztett oda”: egy ilyen veszteség Pearl Harbor óta a legnagyobb arányú amerikai hajóvesztesség lenne. Ezeket a tengeri harcokat Irán minden valószínűség szerint felkelések szításával egészítené ki az Öböl országaiban, amelyeknek a legnagyobb jelentősége Irakban lenne, ahol az állam komoly gondokkal küzd hatalma megszilárdítása tekintetében, és minden bizonnyal csak jelentős amerikai szárazföldi erők bevetésével lehetne stabilizálni a helyzetet. A felkelések együtt járnának azzal, hogy az alternatív szállítási lehetőséget biztosító csővezetékeket is szabotázsakciókkal tennék működésképtelenné, ami már mindenképpen együtt járna az olajár drasztikus emelkedésével, főleg ha a tengeren is komolyabb sikereket érnének el. Egy ilyen háborúban az amerikaiak és britek azonnal kialakítanák a konvojrendszert, ami megkönnyítené a kereskedelmi és tartályhajók védelmét, ugyanakkor kulcsfontosságúvá tenné a szoros nyitva tartását. A legnagyobb veszélyt az iráni hajó elleni rakéták és a tömeges motorcsónakos támadások jelentenék, az utóbbiak öngyilkos támadások is lehetnek. A hajó elleni rakéták elleni harc kiemelten fontos lenne, ez magával vonná az önjáró ütegek felderítését és mihamarabbi megsemmisítését, ami nem lenne könnyű feladat. Egy légvédelmi ernyőt is kellene vonni a szoros fölé, hogy megvédjék az áthaladó hajóforgalmat a rakétáktól, ami még a

modern védelmi eszközökkel felszerelt amerikai–brit egységeknek sem lenne egyszerű. Továbbá intenzív aknamentesítésre lenne szükség, és a komoly fenyegetést jelentő Kilo tengeralattjárókat is minél előbb meg kellene semmisíteni. Egy ilyen háború azonban a perzsa államot is megviselné, amely minden bizonnyal elveszítené teljes haditengerészeti és légi erejét, továbbá az ország gazdasága is tönkremenne. Ezért mindkét fél kerülné a konfliktus eszkalálódását.

A 2009-es – erősen vitatott tisztaságú – választások biztosították, hogy az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés továbbra is reális fenyegetést jelentsen. Ugyanakkor a világ több táján egyre inkább előtérbe kerül ez a hadviselési forma az olyan államoknál és csoportoknál, amelyeknek nincsenek meg az anyagi-technikai feltételei, hogy egy nagyobb flottával eredményesen szembeszálljanak, ám az aszim-

metrikus módszerek lehetőséget adnak a feltételek kiegyenlítésére. Jelenlegi állapotában még a kínai flotta is ilyen aszimmetrikus harcmodorra kényszerülne egy amerikaiakkal való összecsapás esetén. A kálózok és a tengeri terroristák is hasonló módszereket használnak, mint az irániak, úgyhogy az olyan fontos hajózási útvonalak mentén, mint amilyenek az Ádeni-öböl-nél, a Malakka-szorosnál vagy a Hormuzi-szorosnál vannak, fokozottan számolni kell az ilyen támadásokkal, mert a nagy kereskedelmi hajók vonzóan könnyű és gazdag zsákmányt jelentenek. A nagyobb nyugati haditengerészeteknél ezért minden bizonnyal kiemelt szerepet fog játszani az aszimmetrikus harcra való felkészülés és az azt alkalmazó csoportok elleni harc, mivel a tengeri kereskedelem jelentős akadályoztatása a világkereskedelem és ezáltal a gazdaság alapjait is veszélyezteti. ■

Irodalom

Cordesman, Anthony H. – Wagner, Abraham R.: *The Lessons of Modern War II. – The Iran-Iraq war*. Boulder, 1991, Westview Press.

Kelley, Stephen Andrew: *Better lucky than good. Operation Earnest Will as gunboat diplomacy*. Monterey; 2007, Naval Postgraduate School.

Haghshenass, Fariborz: *Iran's Asymmetric Naval Warfare*. Washington DC, 2008, Washington Institute for Near East Policy.

Crist, David B.: *Joint Special Operations in Support of Earnest Will*. JFQ 2001-02/autumn-winter.

Ripley, Tim: Gulf of disrtust. *Jane's Intelligence Review*, March 2008.

Maritime Policy 2009–2010, Arlington.

BP Statistical Review of World Energy. June 2009.

Hilburn, Matt: Asymmetric Strategy – Growing Iranian Navy relies on 'unbalanced warfare' tactics. http://www.navyleague.org/sea_power/dec06-14.php

US Navy today. http://www.navy.mil/navydata/navy_legacy_hr.asp?id=146

Alfoneh, Ali: The Revolutionary Guards' Role in Iranian Politics.

<http://www.meforum.org/article/1979?gclid=CMHjuJrLz5gCFUQI3wodGwlw0w>

Mackay, Neil: Iran's Spies. http://www.iranian.ws/cgi-bin/iran_news/exec/view.cgi/24/19724

Littoral Combat Ship – LCS. http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=4200&tid=1650&ct=4